

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خلاقیت و تفکر^u

(روانشناسی و آموزش و پرورش کودکان تیزهوش و خلاق)

تألیف:

عباس میکانی

انتشارات آوای نور

تهران-۱۳۹۶

(تقدیم به همسر م که معلمی موفق و فرزندانم که متعلمانی موفق اند.)

میکانی، عباس، ۱۳۳۳.
خلاقیت و تفکر (روانشناسی و آموزش و پرورش کودکان تیزهوش و خلاق)
تالیف عباس میکانی.
تهران: آوای نور، ۱۳۸۸.
۲۵۶ص: مصور.

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۱۳-۰۹-۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
اندیشه و تفکر خلاق (آموزش و پرورش)
کودکان تیزهوش - آموزش و پرورش
کودکان تیزهوش - روان شناسی

۳۷۰/۱۵۷
۱۸۷۲۹۷۷

LB۱۰۶۲/م۹خ۸ ۱۳۸۸
شماره کتابخانه ملی:

خلاقیت و تفکر (روانشناسی و آموزش و پرورش کودکان تیزهوش و خلاق)

تألیف: عباس میکانی

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ چهارم ۱۳۹۶

تیراژ: ۲۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۱۳-۰۹-۰

تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان شهید وحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۹۰۰۰ تومان

"فهرست مطالب"

مقدمه	۹
فصل اول تفکر	۱۱
تفکر چیست؟	۱- تمثیل ۱۳
	۲- استقراء ۱۵
	۳- قیاس ۱۶
دیدگاه های ندهرمان درباره مغز چهار ربعی	۱۷
ویژگی های تفکر در ربع A	۲۱
ویژگی های تفکر در ربع B	۲۲
ویژگی های تفکر در ربع C	۲۳
ویژگی های تفکر در ربع D	۲۵
دیدگاه های ادوارد دوبونو پیرامون تفکر	۲۷
ابزارهای تفکر:	ابزار پی . ام . ای ۲۹
	ابزار ای . پی . سی ۳۰
چه زمانی انسان به تفکر می پردازد	۳۲
ابزار سی . ای . اف	۳۵
ابزار سی و اس	۳۶
تفکر جانبی	۳۷
تفاوت تفکر خلاق و تفکر جانبی	۳۸
کلید های تفکر جانبی	
۱- کلید گدار (جامی یا)	۴۴
۲- روش گریز	۴۴

۴۴ ۳- روش تصادف
۴۵ تفکر انتقادی
۴۶ ویژگی های مهم تفکر انتقادی
۴۸ چگونه می توان تفکر انتقادی را آموزش داد
۴۹ مهارت های تفکر انتقادی
۵۶ ویژگی های دیگر تفکر انتقادی
۶۲ تفکر خلاق و تفکر انتقادی
۶۶ مؤلفه های تفکر انتقادی
۶۷ عوامل مؤثر دیگری در تفکر انتقادی
۶۹ <u>فصل دوم</u> <u>خلاقیت و حل مسأله</u>
۷۲ تعریف خلاقیت از دیدگاه روانشناسان
۷۶ حل مسأله
۷۷ دیدگاه دیوئی پیرامون حل مسأله
۸۳ نوآوری و خلاقیت
۸۴ ویژگی های افراد خلاق
۸۵ مراحل خلاقیت
۹۱ عوامل مؤثر در خلاقیت
۹۱ موانع خلاقیت
۹۷ دیدگاه تورنس پیرامون خلاقیت
۱۰۱ روش های دیگر برای رسیدن به ایده های جدید و ابتکاری
۱۰۷ نقش عواطف و ارزشها و ارتباط آن با خلاقیت
۱۱۴ مراقبه یا شهود درونی
۱۱۶ شکستن چارچوب
۱۱۸ شوخ طبعی
۱۲۰ نقش انگیزه های درونی در خلاقیت و دیدگاه های دکتر ترزا آمابلی

- ۱۲۴..... موانع خلاقیت
- ۱۲۸..... روش آموزش کودکان خلاق
- ۱۳۷..... شناخت تفکر خلاق
- ۱۴۰..... رابطه بین هوش، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی

فصل سوم هوش و تیز هوشی

- ۱۴۳..... هوش چیست؟
- ۱۴۵..... عوامل مؤثر در هوش
- ۱۴۶..... ویژگی های کودکان تیز هوش بر اساس تحقیقات ترمن
- ۱۴۹..... جنسیت و تیز هوشی
- ۱۵۲..... ویژگی های کودکان تیز هوش
- ۱۵۴..... خصوصیات مشکل ساز برای تیز هوشان
- ۱۶۲..... عقاید عوامانه و نبوغ نوابغ
- ۱۷۵..... یافته ها پیرامون شخصیت‌های برجسته
- ۱۷۸..... نبوغ چیست و نابغه کیست؟
- ۱۸۳..... تیزهوشان کم پیشرفت
- ۱۸۶..... آموزش کودکان تیز هوش و خلاق
- ۱۹۰..... ویژگی های یک مدرسه مناسب
- ۱۹۴..... ویژگی های معلم برای تیز هوشان
- ۱۹۵.....

فصل چهارم عقل و خرد و هوش

- ۲۰۱..... معنی لغوی کلمه عقل و خرد و هوش
- ۲۰۳..... معنای عقل در قرآن
- ۲۰۶..... عقل و خرد در منابع مهم ادب فارسی
- ۲۰۸..... ۱- عقل و خرد در مثنوی
- ۲۰۹..... عقل و عشق در مثنوی
- ۲۲۴..... ۲- استفاده از واژه های عقل، خرد و تفکر و خمسه نظامی
- ۲۲۶.....

۲۳۱	۳- خرد در شاهنامه
۲۳۳	۴- عقل و خرد در نذر سعدی شیرازی
۲۳۷	۵- خرد و عقل از دیدگاه روان شناسی
۲۴۶	تفاوت‌های فردی در خرد
۲۴۹	پرورش خردمندی
۲۵۳	منابع
۲۵۵	ضمیمه

مقدمه

قریب به سی سال است که اینجانب دروس روانشناسی بویژه روانشناسی کودکان تیز هوش و خلاق و روانشناسی تربیتی و رشد را در مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها بر عهده دارم همیشه واژگانی همانند هوش، خلاقیت، تیز هوش، خلاق، تفکر، متفکر، عاقل، عقل، خرد و ... توجه را به خود جلب می‌کرد. واژه هوش در روانشناسی امروز برای همه روشن است و منظور آن نیز حداقل برای روانشناسان و بسیاری از والدین معلوم شده است اگرچه برای خود روانشناسان هنوز قابل بحث و تحلیل و تفسیر است از دیدگاه‌های رفتار گرایان گرفته تا شناخت گرایان و روانکاوان هر کدام نظریات خود را ارائه داده اند لیکن به هر صورت اگر تعریف عملی بینه را بپذیریم و یا اینکه مفاهیم مشترک را استخراج کنیم بهر صورت منظوری برای ما حاصل می‌شود و معلوم می‌گردد که این واژه سهل و ممنوع تقریباً چیست لیکن بحث‌های که همانند عقل و عاقل و خرد و ... که از قدیم الایام مورد بحث فلاسفه، حکما و ادبا بوده است از دیدگاه روانشناسی امروز چندان واضح نیست از طرفی فکر چیست و انسان متفکر چه کسی است و ماهیت آن چیست نیز می‌تواند مورد بحث قرار گیرد. بحث خلاقیت امروز از اهم مباحث روانشناسی است زیرا پرورش انسان‌های خلاق که می‌تواند به دنبال خود موجب ابداع و اختراع و نوآوری و کارآفرینی گردد، از اهم مباحث آموزش و پرورش و از اهداف بلند تعلیم و تربیت است رابطه خلاقیت و هوش از مدت‌ها قبل مورد تحقیق و تفحص روانشناسان و متخصصین تعلیم و تربیت قرار گرفته است. برخی منکر این روابط و برخی معتقد به روابط تنگاتنگ این دو عنصر هستند. برخی برای خلاقیت هوش را لازم برخی مقدار معینی را کافی می‌دانند و برخی خلاقیت را جنبه‌ای از هوش می‌دانند گیلغورد تفکر واگرا را تفکری خلاق می‌داند. برخی همانند گانیه آن را در آخرین مرحله از طبقه بندی خود در مرحله حل مسأله قرار می‌دهد. بلوم آن را در رده ترکیب قرار می‌دهد. و اینکه خلاقیت چیست هنوز جای بحث دارد ادوآد دوبونو مبتکر تفکر جانبی بحث تفکر خلاق و تفکر انتقادی را در پیش می‌کشد و خلاقیت را در آن سوی سکه نقادی قرار می‌دهد و ذهن نقاد را ذهن خلاق می‌داند و نقاد را بر مسند قضاوت می‌نشاند. جان دیوئی نیز خلاقیت را در قالب تفکر مورد بحث قرار می‌دهد دوبونو تفکر را بویژه تفکر خلاق را امری ذاتی نمی‌داند و معتقد به مهارت‌های تفکر است. هوش را امری ذاتی و غیر قابل آموزش لیکن تفکر خلاق و انتقادی را مهارت و قابل آموزش می‌داند. اغلب روانشناسان بخش اعظم خلاقیت را محصول تلاش و پشتکار و استقامت و تحمل و صبر و پایداری می‌دانند هوش یک امری ذاتی و ارثی است گرچه شکوفائی آن به غنای محیط برمی‌گردد و محصول تعامل با محیط است دوبونو در بحث تفکر تفکر جانبی (موازی) تفکر انتقادی را نیز مطرح می‌کند که باید یک پدیده را همه جانبه و به شیوه‌ای دیگر نیز دید. چند سال است که وزارت آموزش و پرورش بحث

خلاقیت بویژه آن را برای کارشناسان دوایر امری ضروری دانست و اعتقاد به آموزش مهارتهای خلاقیت منجر به تشکیل کلاسهای متعدد برای کارشناسان، مدیران و معلمان شد. اینجانب نیز تعداد زیادی از این کلاسها را خود تدریس کرده ام و علاقه مند به جمع آوری مطالب و تحقیق پیرامون مسائل مزبور شده ام. لذا با همکاری تعداد زیادی از دانشجویان و کارشناسان مطالعات زیادی را به این امر اختصاص داده ام.

از طرفی بحث رابطه بین انسان های متفکر و خردمند و باهوش توجه زیادی را به خود جلب کرد. با مراجعه به متون فلسفی بویژه آیات و روایات و متون ادب معتبر فارسی همانند مثنوی، شاهنامه، آثار نظامی و سعدی معانی این کلمات را مورد تحقیق قرار داده ایم و با در کنار هم نهادن دیدگاه های روانشناسان جدید همانند استرنبرگ که بحثهایی را پیرامون خرد و عقل و خردمندی مورد بحث قرار داده اند به استخراج معنی پرداخته ایم. بدین ترتیب بحث پردامنه و مهمی از نظر ما مطرح شد که نیازمند تحقیقات وسیعتری است. آنچه که به دنبال آن می آید بدان امید است که مربیان، معلمان و اولیاء و دانشجویان رشته روانشناسی و مراکز تربیت معلم را که در جهت ساختن انسان های متفکر، خلاق، اندیشمند و خردمند یاری رسانند. شاید روشن شدن این مفاهیم برای بویژه معلمان و اولیاء و آشنائی با مهارتهای تفکر خلاق و جانبی و انتقادی فرزندان خود را کمک کنند که قله های رفیع و بلند علم و دانش و انسانیت و خردمندی را فرا گیرند. در اینجا بر خود لازم می دانم که از زحمات فراوان برادر عزیز و ارجمند جناب آقای میرحسینی که زمینه چاپ و انتشار این کتاب را فراهم نمودند کمال تشکر و قدردانی را بنمایم. از خداوند توفیق هر چه بیشتر ایشان را مسئلت دارم.

تهران - مهرماه ۱۳۸۸

مگرت پیش نهاد لطف توام کامی چند

ما بدان مقصد والا نتوانیم رسید